

På promenad med kubansk pensionär

Kuba är ett märkligt land. En krasslig diktatur med ett starkt varumärke. I år firar de 47-års jubileum av revolutionen och ännu blomstrar propagandan längs vägarna.

För turisten en dröm

– Den dag Fidel Castro inte längre sitter vid makten kommer allt förändras, säger Enrique. Det är omöjligt att säga om det blir till det sämre eller bättre, men annorlunda kommer det att bli. Enrique är en 67-årig pensionär på promenad i sin hemstad Havanna.

På Kuba finns allt en turist kan drömma om. Turkosa hav vid ödsliga stränder, hummer till lunch och en cigarr under palmen. Fashionabla hotell som doftar femtiotalsslyx och filmstjärnor.

– Har man pengar så är Kuba ett paradys, berättar Enrique. Men här är väldigt svårt att tjäna något. Som verksam ingenjör hade han en månadslön på motsvarande 130 sek, som pensionär 90. Lönerna har varit de samma i landet länge och det spelar inte så stor roll om man arbetar som läkare eller gatsopare. På åttitalet var det en bra lön som man kunde leva på. Men på nittitalet, när Sovjetunionen föll och hjälpen därifrån försvann, gick priserna upp, men inte lönerna. Idag går det inte att leva på sin lön på Kuba.

– Det är ett mysterium hur folk överlever, säger Enrique. Alla måste finna sin egen väg för att försörja sig på mer eller mindre lagliga vis. Vi klarar oss tack vare att vi har en son som flyttat till USA och han skickar pengar. Dessutom har vi ett sommarhus som vi ibland hyr ut illegalt.

Sen några år tillbaka har Fidel Castro tillåtit företagsamhet i liten skala och exempel på det ses i varenda gatukorsning. En tant som klär upp sig och med en cigarr i mungipan låter sig fotograferas av turisterna för en slant. En familj har glassförsäljning genom vardagsrumsfönstret och urmakeri vid ytterdörren. Men även olagliga försörjningssätt där inte intäkterna går till statskassan är vanliga. Någon kör svarttaxi o säljer falska cigarrer och andra sin kropp.

Höga studier

Regeringen propagerar för att folket ska skaffa sig en högskoleutbildning. Detta gör kubanerna till ett välutbildat folk men dessvärre är det ont om kvalificerade jobb.

– Efter att exempelvis ha gått en lång ingenjörsutbildning så måste man kanske ta ett jobb på en lågstadieskola vilket många tycker är frustrerande, berättar Enrique.

Men utbildningarna är gratis liksom sjukvården och de håller hög klass.

– Fidel Castro brukar dra paralleller till USA för att vi ska förstå hur bra vi har det här på Kuba med gratis vård och studier. Men som jag har förstått så finns det andra länder, såsom Sverige där det också är så gott som gratis för alla, men de jämförelserna gör han aldrig.

I andra länder brukar det vara just de högutbildade som opponerar sig mot regimen. Det är ofta studenter som ifrågasätter och kritiserar samhället. Därför kan det tyckas märkligt att regeringen är så mån om att folk ska studera.

– På universitetet blir man snarare instruerad än bildad, förklarar Enrique. Det är inget ställe där man lär sig att tänka kritiskt och bli vidsynt. Sin bildning får man från andra håll, t.ex. från hemmet.

– Själv var jag i USA ett år och studerade i min ungdom. Min pappa skickade iväg mig för han tyckte att Kuba var farligt för en nittonåring 1958, det var lätt att hamna i trubbel då. När jag kom tillbaka 1959 var landet helt euforiskt. Revolutionen var genomförd och den unge revolutionären Fidel Castro hade tagit över makten.

Medierna på Kuba

– Granma, Granma!

En liten farbror går förbi oss och marknadsför Kubas nyhetstidning. Tidningen har fått sitt namn efter den båt som tog Che Guevara och Fidel Castros och deras mannar till Kuba från Mexico för att göra revolution. Liksom i andra diktaturer är pressen hårt styrd och de statliga nyhetsmedierna är starkt vinklade och censurerade.

– Det är i alla fall den demokratiska världens analys av vår mediesituation, säger Enrique, men världen är mer komplicerad än så. USA till exempel anser sig ha pressfrihet men det är skitsnack. Där är det de rika som har makten över medierna, i slutändan är det Bush och hans familj som styr trots allt.

Enrique är inte speciellt politiskt intresserad men tycker om att hänga med i vad som händer i världen. Han brukar lyssna på kortvågsradio och ratta in kanaler från USA och Holland. Parabolantennor och satellitmottagare för tv är förbjudna och dessutom har kubanerna ingen tillgång till Internet. Det finns visserligen uppkoppling för turisterna på hotellen men det har en kuban inte råd att använda.

– Vi har dator hemma och min fru som är läkare har fått en e-post adress, men Internet finns inte. E-posten används framförallt för att hålla kontakt med sonen i USA.

– Nu är jag ju inte politisk aktiv men även om jag vore det så skulle jag aldrig våga skriva några politiska mejl. Risken finns ju att meddelandena kontrolleras av staten och då skulle min fru bli av med e-postadressen eller kanske till och med jobbet.

Att prata om chefen

Vi tar en taxi längs Malecón, den vackra bredfilade motorvägen som följer havskanten i centrala Havanna. Hus som kunde vara hur vackra som helst badar lojt i kvällssolen. Någon står vid brynet med fiskespö och hoppas på lyckan andra sitter på muren och pussas i solnedgången. Jag frågar taxichauffören vad hon tycker om Castro men hon viftar bara med handen och ser förlägen ut. – Jag får inte prata om det, säger hon och tittar på mig. Får ni verkligen tala om er president i ert land? Rött ljus. En kille är snabbt framme med en trasa för att putsa av vindrutan. Resultatet blev knappast bättre. Solens låga strålar bryts fortfarande på nästan exakt samma sätt genom smutsen. Chauffören vevar ner och ger killen en cigarr. Han ser något besviken ut. Vi puffar vidare några kvarter till. Många vakter börjar synas i korsningarna. Strax framför ett oansenligt höghus med massor av svarta flaggor framför, hoppar vi av.

– Rent juridiskt är det inte förbjudet att prata om regeringen men man gör bara inte det, förklarar Enrique. Taxichauffören jobbar statligt och Castro är hennes chef och chefen pratar man inte illa om, då kan man få trubbel. Dessutom vet man aldrig med vem man pratar. Enrique blickar ut mot dagens sista strålar då de drunknar i havet.

– Och jag uppträder precis på samma sätt som den där taxichauffören.

– Visst finns det folk som är kritiska mot regimen och som vågar prata om det men jag tror att de har olika motiv. En tredjedel av dem är nog ärligt kritiska från sitt hjärta och vill till en förändring medan en annan tredjedel är det för att därmed enklare få politisk asyl i USA. Den sista tredjedelen är öppet kritiska för att på så sätt locka fram andra kritiker som de senare kan ange, tror Enrique.

Mediekriget vid intressekontoret

Huset som vi hoppar av i närheten av är USA:s intressekontor. Ett hårt bevakat ställe i Havanna. Promenerar man förbi så är det viktigt att man går på rätt sida av vägen, inte för nära. Kör man bil får man inte stanna. Ofta är Malecón avspärrat här och man får åka omvägar förbi. Det är en långvarig och djup konflikt mellan USA och Kuba. Det är bara 14 mil till Key West i Florida över vattnet men politiskt är avståndet stort.

I januari i år gjorde USA en kupp här vid kontoret. Vid skymningen tänder de stora röda rullande displayer i fönsterna från femte våningen. Här manglar de ut information och världsnyheter till kubanerna. Detta retar Castro ordentligt som var snabb med att kontra. Strax utanför huset, där det tidigare var en parkeringsplats, planterar han 138 flaggstänger med olika höjder. I dem svajar stora svart flaggor. En flagga för varje kuban som har dött genom tiderna på grund av konflikten. Monumentet är väldigt strategiskt placerat och döljer mycket av rulltexten för dem som kommer längst Malecón.

Vägen här är också kantrad av splitter ny anti-USA propaganda. Bush och terroristen Posada Carriles grinar med varulvständer från stora fiktiva filmaffischer.

Plötsligt hörs en smäll från en bil som kör förbi oss. Ett däck har exploderat och den turkosa gamla amerikanaren vinglar skadeskjutet fram. Men föraren är väl medveten om reglerna som gäller och fortsätter snällt framskumpandes längs Malecón tills han kommit en bra bit förbi intressekontoret.

Ingen revolutionär

Vi promenerar vidare längs Malecón medan mörkret faller. Från barerna hörs den svängigaste av svängig musik och människorna här har stora leenden.

– Jag älskar verkligen mitt land och vill dö här men jag kan önska att jag hade möjlighet att åka utomlands som turist.

Tekniskt sätt är det tillåtet för en kuban att åka utomlands men dels är det mycket svårt för en dem att få visum till ett annat land och dels så är det alldeles för dyrt för de flesta. Har man sedan varit borta för många månader så får man inte komma tillbaka och bo på Kuba, enbart komma hit som turist.

Det är tydligt att Enrique har åsikter han inte vågar uttrycka. Han väljer ett liv i lugn och han gör det så gott han kan för sig och sin familj utifrån de förutsättningarna som hans land ger. Han tycker om att hålla sig uppdaterad om vad som händer i världen och han vet att det både finns platser där folket har det bättre och sämre. Han är också medveten om att hans land kan vad som helst hända när som helst och det är omöjligt att förutspå dess framtid.

– Lever man på en vulkan så får man acceptera att det kan bli ett utbrott och för att känna sig fri ändå så måste man anpassa sig till de regler som gäller, det gäller i alla samhällen, både här på Kuba och i Sverige

– De som leder en revolution blir alltid hjältar men det är få som väljer att leva så, som tycker att det är värt att sätta sin hälsa, sin familj och sitt liv på spel. Det är i alla fall inte min väg.

Katarina Johansson 2006

Publicerad i Sydsvenskan, UNT, Corren, Smp